

5. Деменский С. Научность метафоры и метафоричность науки : монография. Омск : ОмГТУ, 2000. 116 с.
6. Ещенко Т. Метафора в українській поезії 90-х років ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Запоріжжя, 2001. 18 с.
7. Коцюбинська М. Мої обрії : у 2 т. Київ : Дух і літера, 2004. Т. 1. 336 с.
8. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / пер. с англ., ред. и с предисл. А. Баранова. Москва, 2004. 256 с.
9. Метаморфози. 10 українських поетів останніх 10 років / уклад. С. Жадан ; післямова В. Неборака. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2011. 272 с.
10. Наріжний Ю. Философская метафора как средство визуализации философских понятий. *Метафора та її семіотичний контекст* : збірник матеріалів науково-практичного семінару, м. Дніпро, 17 березня 2017 р. Дніпро : ДДУВС, 2017. С. 29–32.
11. Савка М. Пора плодів і квітів : книга зібраних віршів. Львів : Видавництво Старого Лева, 2013. 367 с.
12. Слобода Н. Синтаксис поетичної метафори : монографія. Дніпропетровськ : НГУ, 2011. 134 с.
13. Телия В. Вторичная номинация и её виды. *Языковая номинация (виды наименований)* / отв. ред. : Б. Серебренников, А. Уфимцева. Москва : Наука, 1977. С. 129–221.
14. Тимошенко Ю. Метафора в структурі художньої свідомості : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06. Київ, 2001. 20 с.
15. Фрейденберг О. Миф и литература древности : монография. Москва : Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1998. 605 с.
16. Шніцер М. Образно-символічна природа метафори. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2018. Вип. 1. С. 88–97.
17. Шувалова І. Ран : поетична збірка. Київ : Смолоскип, 2011. 144 с.

УДК 811.161.2'373.2 423

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.19.2.33>

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІ АНТРОПОНІМИ В РЕТРОРОМАНАХ ПРО ЛЬВІВ АНДРІЯ КОКОТЮХИ

PROPER NAMES OF THE LITERARY HEROES IN ANDRIY KOKOTYUKHA'S RETRO-NOVELS ABOUT LVIV

Вегеш А.І.,

orcid.org/0000-0003-0430-2447

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови

Ужгородського національного університету

Статтю присвячено дослідженню літературно-художніх антропонімів, що функціонують у ретродетективах про старий Львів сучасного українського письменника Андрія Кокотюхи.

Доведено, що онімна лексика відіграє важливу роль у художньому тексті. Літературно-художні антропоніми – важливий мовний засіб із широкими виражальними можливостями. Відомо, що в системі українських власних найменувань, що склалася протягом минулих віків, відображено всі аспекти народного життя на різних історичних етапах. Тому антропоніми є одним із важливих джерел для дослідження мови, історії, матеріальної й духовної культури нашого народу. Відповідно, вивчення антропонімікону, в тому числі й літературно-художнього, належить до актуальних завдань сучасної ономастики.

З'ясовано, що літературно-художні антропоніми в романах А. Кокотюхи адекватно відтворюють конкретний антропонімний узус. Безперечно, що найбільш унікальним антропонімним класом є прізвиська, адже в них відобразилися звичаї, мова, побутування. Вони привертають увагу своєю формою та внутрішнім змістовим наповненням. Формування, історичний розвиток і особливості функціонування власних імен тісно пов'язані з релігією, культурою, звичаєвими традиціями народу, тому дані антропоніміки є важливими. Розглянуто різні мотиви надання прізвищ, в основі яких відчитується своєрідний галицький діалект. Галицькі говірки (наддністрянський, опільський говір) – одні з архаїчних говорів. Науковці доводять, що наддністрянський говір дуже вплинув на сусідні діалекти, його риси широко відбиті в мові художньої літератури, фольклору.

Подається опис найменувань літературних героїв, визначається їх функційно-стилістичне навантаження, виражальні можливості, роль у створенні образів. Розкрито етимологічне значення (внутрішню форму) літературно-

художніх антропонімів, їхні смислові та емоційні наповнення, що характеризують персонажа за національним, соціальним походженням. На вибір імені героя великий вплив має передовсім авторський задум. Джерелом творення літературно-художніх антропонімів А. Кокотюхи є традиційна українська антропонімія.

Ключові слова: апелятив, діалект, етимологія, ім'я, літературно-художній антропонім, ономастика, прізвисько, прізвище, ретророман.

The article is devoted to the study of the proper names of the literary heroes that function in retro-detectives about old Lviv, written by the modern Ukrainian writer Andriy Kokotyukha.

It is proved that onymic vocabulary plays an important role in the literary text. Proper names of the literary heroes are an important linguistic tool with wide expressive possibilities. It is known that the system of Ukrainian proper names, which has developed over the past centuries, reflects all aspects of people's lives at different historical stages. Therefore, anthroponyms are one of the important sources for the study of language, history, material and spiritual culture of our people. Accordingly, the study of anthroponymicon, including proper names of the literary heroes, belongs to the urgent tasks of modern onomastics.

It was found that proper names of the literary heroes in A. Kokotyukha's novels adequately reproduce a specific anthroponymic usage. Undoubtedly, the most unique anthroponymic class is nicknames, because they reflect the customs, language, and way of life. They attract attention with their form and internal content. The formation, historical development and peculiarities of the functioning of proper names are closely connected with religion, culture, customary traditions of the people, and that's why the data of anthroponymy are important. There are considered various motives for giving nicknames, which are based on the peculiar Galician dialect. Galician dialects (Transnistrian, Opillia dialects) are one of the archaic dialects. Scholars argue that the Transnistrian dialect greatly influenced the neighboring dialects, its features are widely reflected in the language of fiction, folklore.

The article also provides a description of the proper names of the literary heroes, determines their functional and stylistic load, expressive capabilities, role in creating images. It also reveals the etymological meaning (internal form) of the proper names of the literary heroes, their semantic and emotional content, which characterize the character by national, social origin. The choice of the hero's name is greatly influenced by the author's idea. The source of creation of A. Kokotyukha's proper names of the literary heroes is traditional Ukrainian anthroponymy.

Key words: appellative, dialect, etymology, name, proper name of the literary hero, onomastics, nickname, surname, retro-novel.

Постановка проблеми. Важливим об'єктом наукових досліджень сьогодні є літературно-художні антропоніми, що входять до ономастичного простору художнього твору. Саме в літературно-художній антропонім автор укладає величезний характеристичний потенціал, нанизує численними аналогіями, символічністю, конотаціями. Назви героїв сучасних творів мають особливу цінність для історії української літературно-художньої антропонімії завдяки своїм виражальним можливостям, багатству стилістичних функцій, несподіваним авторським експериментам.

У сучасному мовознавстві ще недостатньо вивчено потенційні можливості літературно-художніх антропонімів прозових текстів відомих авторів. Тому, на наше переконання, вивчення власного імені героя потребує особливої уваги, а ґрунтовний аналіз літературно-художніх антропонімів романів відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики. Дослідження функційно-стилістичних особливостей літературно-художніх антропонімів у художніх творах сучасних письменників – одна з важливих проблем ономастики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська літературна ономастика поповнилася значною кількістю праць, присвячених питанням термінології (Ю. Карпенко, О. Карпенко, Л. Белей, В. Калінкін, М. Торчинський, Н. Колесник та ін.). Дослідження функційно-стилістичних особли-

востей літературно-художніх антропонімів творів українських письменників відобразилися в дисертаційних роботах та величезній кількості наукових статей (Е. Босва, Н. Бербер, Т. Гриценко, Г. Лукаш, Л. Кричун, О. Лавер, М. Максимюк, Л. Масенко, М. Мельник, О. Сколоздра, А. Соколова, Г. Шотова-Ніколенко та ін.).

Детальний комплексний аналіз літературно-художньої антропонімії творів конкретного письменника дозволяє виявити індивідуально-стильові особливості творення власних назв персонажів й окреслити інтегральні та диференційні тенденції в розвитку літературно-художньої антропонімії, зумовлені естетичними та іншими екстралінгвальними чинниками.

Власні назви героїв із романів Андрія Кокотюхи вже були предметом нашого зацікавлення. Ми дослідили функціонування літературно-художніх антропонімів із роману «Червоний», трилогії про УПА («Чорний ліс», «Багряний рейд», «Біла ніч»), а також звернули увагу на роль барволексем у заголовках романів про УПА. Літературно-художні антропоніми А. Кокотюхи цікаві своїм наповненням, працюють на створення образу, на ідею, сюжет.

Постановка завдання. Метою нашої статті є дослідження літературно-художніх антропонімів, що функціонують у серії ретродетективів про Львів Андрія Кокотюхи, наше завдання – виявити всі літературно-художні антропоніми, з'ясувати

їхне енциклопедичне та смислове навантаження, звернути увагу на мотиви виникнення прізвиськ, визначити роль онімів у творчому задумі автора.

Методи дослідження зумовлені специфікою онімного матеріалу, який потребує системного підходу і використання традиційного описового методу і його основних прийомів: спостереження, інтерпретації та узагальнення, дозволяє виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви. Функційне навантаження літературно-художніх антропонімів визначено методом контекстуального аналізу. Дистрибутивний аналіз допомагає виявити приховану оцінну інформацію в семантичній структурі онімів. Стилiстично-контекстологічний підхід дає змогу встановити емоційно-експресивний зміст онімів як складника художнього тексту.

Виклад основного матеріалу. Сучасний український письменник Андрій Кокотюха з кожним роком завойовує все більшу кількість поціновувачів. Він входить до десятки найпопулярніших авторів, чий романи є лідерами продаж в Україні. На його твори чекають читачі, за його романами знімають фільми. Автора цікавить різноманітна тематика: детективи, історія, містика. «Кожний роман А. Кокотюхи – це виклик і жорстким жанровим законам, і стереотипам масової свідомості», – пише Софія Філоненко [8, с. 15].

Тема національного минулого для багатьох українських письменників сьогодні є важливою. Твори А. Кокотюхи приваблюють патріотично налаштованого читача. Попередні наші дослідження проводилися на основі романів про УПА.

Предметом цієї розвідки є цикл ретродетективів А. Кокотюхи, місцем дії яких вибрано Львів початку ХХ століття. До циклу входить 7 романів, що пов'язані з урбанонімами старого Львова, а 8-й роман має тих самих героїв, тільки події відбуваються в Парижі. Початок ХХ століття ознаменувався страшними подіями, трагічними змінами, а Галичина, яка знаходилася у складі Австро-Угорської імперії, граничила з Російською імперією, пережила ті зміни найтяжче. Цикл притягує історією, як пише С. Філоненко: «Львівські топоніми в заголовках, приємні кольорові обкладинки і ненав'язлива стилізація рамок і шрифтів, колажі з ретрофото та ілюстрації перед кожним розділом – із цих ошатних томиків можна зібрати колекцію...» [8, с. 159]. До речі, нещодавно вийшло двотомне видання «Пригоди Кліма Кошового», яке об'єднало всі романи циклу.

Кожен роман має логічне завершення, конкретну локацію, одного головного героя – Кліментія Кошового. Кліментій

Кошовий – молода людина (30 років), київський адвокат, що втікає від переслідувань царизму до Львова. «Він завойовує місто, будує кар'єру, налагоджує особисте життя, знаходить друзів і наживає ворогів <...> У кожному романі Кошовий втручається у справи кримінальні – бо він трохи авантюрист, а часом відгукується на прохання влади чи впливових громадян» [8, с. 160].

Літературно-художній антропонім Кліментій Кошовий є характеристичним. Вдамося до етимології та енциклопедичної (авторської) характеристики, досліджуючи літературний онім. Ім'я Клим походить із латинської мови і означає 'милостивий', 'лагідний', 'покірливий' [7, с. 177]. За іншими джерелами – 'м'якосердний', 'людяний', 'поблажливий', 'милосердний'. Усі ці значення неабияк характеризують головного героя – вони з позитивним зарядом. На сторінках романів знаходимо цьому підтвердження: «Я їхав сюди за спокоєм. Потрапив у бурхливе море. Нема на те ради» [10, с. 131]; «Виправдовувало його у власних очах лише те, що жодних інших планів на найближчий час він не будував. Та й у віддаленій перспективі Кошовому тут, у Львові, навряд чи вдалося б зловити птаха удачі. Можна й не ловити, тільки б побачити, схопити за хвоста, видерти кілька пір'їн – ось готовий талісман на щастя» [10, с. 138]. Бездітний нотар Стефан Штефко відписав контору Клімові. «Якийсь час той справді хапав зірки з неба, ставши одним із найуспішніших львівських адвокатів. Та доля різко приземлила того, хто злетів стрімко й високо...» [16, с. 18]. Молодий адвокат не любив помпезності, «коли рекомендувався, називав себе Климом, інших просив іменувати себе так само за просто» [10, с. 17]. «Прошу, пане Кошовий. Здається, Кліментій, я правильно назвав ім'я? – Краще Клим, так коротше» [10, с. 119]. «Кошовий не страждав на манію величі. Але водночас знав собі ціну» [16, с. 174]. Магда Богданович називатиме його «київським зайдою», «цапом-відбувайлом», «своїм злим генієм»; для містян він є «той самий русин, емігрант із Києва, втікач від переслідувань царського режиму, котрий свого часу допоміг поліції заарештувати російську терористичну боївку» [13, с. 12]; «типовий «східняк». Хай жив тривалий час у Галичині» [17, с. 21]; у Парижі – «самотній емігрант, якому в травні виповниться сорок п'ять, двічі контужений, із наскрізною раною в плечі...» [17, с. 30]; «...колишній адвокат, колишній вояк Галицької армії, колишній петлюрівський сотник до жодного з політичних емігрантських рухів не залучений» [17, с. 189].

Прізвище Кошовий походить від прикметника *кошовий* ('кошовий отаман' [3, с. 581]), який у свою чергу є похідним від апелятива *кіш* ('військовий табір', 'місце перебування запорізьких козаків' [3, с. 543]). Місцем перебування, проживання і діяльності на значний проміжок часу для Кліма стане Львів – його місто, його пристанище, його кіш. Опиниться він у Львові в доволі скрутному становищі: *«людина без певних занять, виду на проживання й особливо – майже без копійки в кишені. Клим чудово розумів, що його нинішнє становище цим впливовим містянам відоме»* [10, с. 132]. Барбара Райська говорить: *«Кошовий – чудове прізвище. В цих краях навіть рідкісне, оригінальне. Я кохаю тебе і готова повторити твоє прізвище так часто, як ти сам того забажаси»* [13, с. 178]. «Климентій вміє говорити і переконувати. В екстремальних ситуаціях він сміливий, рішучий, твердий та гострий на розум» [8, с. 163].

У всіх романах цього циклу доволі по-різному будуть переплітатися долі Кліма та Магди Богданович. «Магда – до пари Кошовому: сильна, впливова жінка, яка знає собі ціну. ...Магда – некоронована королева Львова, її бояться, їй догоджають... Утім, у пані Богданович – безліч таємниць... Недаремно вона носить багатозначне ім'я новозавітної грішниці» [8, с. 163]. Усі бояться, що молода вдова колись розкриє таємниці з архіву чоловіка (*«Адже Магда тримала у своїх руках секрети всіх без винятку сильних Львова цього, від президента міста, депутатів, банкірів і промисловців до прокурорів та суддів. ...Таким був спадок покійного поліцейського – таємна картотека»* [12, с. 38]; *«...особа ця дуже втаємничена. Або, інакше кажучи, коли бачиш її вперше, відразу виникає бажання розгадати ту саму романтичну таємницю»* [10, с. 100–101]). Жінка з таким іменем – безсумнівний лідер, як каже Шацький, «жінка дуже-дуже не проста». Вона має вольовий і сильний характер, випромінює невгамовну енергію, всім хочеться стати її другом, прислухатися до її думок. Вона *«була одним із неофіційних центрів впливу на велику кількість процесів, котрі відбувалися у Львові»* [13, с. 33]; *«кумиром для багатьох молодих жінок»* [13, с. 97]. Йозеф Шацький розповідає Кошовому: *«З нею вітається сам президент міста. А поліція рахується незалежно від департаменту. Та що поліція, пане Кошовий! Пані Богданович цілує ручку більша половина депутатів сейму!»* [10, с. 82]. Перші враження Климентія від Магди: *«Молода, вродлива й, поза сумнів, шляхетна пані поводить з поліцаями, як із своєю челяддю. Чисто тобі цариця з придворними, як не слугами. –*

Крулевна, – сказав Йозеф, смачно поцмокавши губами. – Королева, тут ви вірно вгадали» [10, с. 98]. Для Климентія вона – «сувора та загадкова пані», «сильна жінка», «молода неприступна й небезпечна для міської верхівки красуня. Ладна крутити Львовом, тримаючи в пазурчиках архів покійного чоловіка» [13, с. 165]. Адам Вишневський зізнається Климу: *«Ви ж бачили її, бачили! На перший погляд неприступна фортеця, підступи до якої залиті льодом. Але мені вдалося лід розтопити. Знали б ви, ох, як би ви знали, чого мені все це коштувало!»* [10, с. 264]. Іноді головний герой буде іграшкою в руках Магди. Але саме Кошовому вдається розкусити міцний горішок: виявиться, що Магда – *«донька збіднілих чернівецьких аристократів, народжена Магда-Ядвіга Костецька»* [13, с. 188]. Клим дізнається не тільки *«таємницю походження Магди й деякі не зовсім привабливі сторінки її минулого»* [16, с. 101]. Якщо ім'я Магда овіяне таємничістю, то первісне значення імені Ядвіга розкривається повністю. Ім'я Ядвіга походить із давньоверхньонімецького 'боротьба', 'бій' і означає 'завойовниця', 'переможниця' [7, с. 412]. Шацький називає її левицею. Завоювання та перемоги дозволили вижити їй у жорстокому світі. Не випадково Климентій у Парижі говоритиме: *«Повірте, Магда Богданович, яку я знав – жінка дуже мудра. Вона трималася на плаву завдяки інтригам, перед якими схилила б голову сама Марія Медичі. У неї чималий досвід лавірувати, маневрувати, але при цьому не шкодити нікому фізично й забезпечувати власний спокій і добробут. У неї було замолоду непросте життя, воно навчило»* [17, с. 93].

Найкращим другом Климентія у Львові стане єврей-дантист Йозеф Шацький. Уміння пристосовуватися до довкілля виробило в Шацького бажання знати все і про всіх. *«Шацький всякий раз відчував себе значимим, потрібним, причетним до чогось важливого. Йому кортіло бути корисним якомога більшій кількості людей і, відповідно, через різноманітні знайомства мимоволі стати причетним до всього, великого й малого, що відбувається у Львові»* [11, с. 249]. Улюбленою фразою героя стануть слова: *«Шацького знає половина Львова, інших Шацький знає сам»* [10, с. 54]. Шацький не любив церемонитися, шанував простоту і добро, часто виручав Кошового зі скрутних ситуацій. З початку знайомства він скаже Климентію: *«...пропоную від нині перестати панькатися. Можете називати мене просто Шацький. Або – просто Йозеф. Ціную вашу русинську*

шляхетність, але краще зі мною без церемоній» [10, с. 85]. Ім'я персонажа походить із давньоєврейської мови і означає 'він (бог) примножить, додасть' [7, с. 161]. Усі перемоги, усі виграшні справи Кошового не відбувалися без допомоги Шацького. Тому первісне значення імені в тексті спрацьовує. Йозеф чудово розпізнавав людей, прекрасно орієнтувався в місті. Климентій не міг звикнути до тих темпів, *«із якими пересувається у просторі Львова ця вже не першої молодості людина»* [11, с. 38]. Магда називає Шацького другом Климентія: *«Йозеф Шацький, той кумедний, метушливий і надміру цікавий доктор із Кракідалів, – ваш колега... ваш друг, ваша тінь. ...ваша права рука»* [11, с. 110–111]. І Климентій щиро зізнається: *«Цілковита правда. Пан Шацький від самих перших днів мого приїзду до Львова став кимось на кшталт мого янгола-охоронця. Не знаю, що саме потягнуло його до мене в той час. Та якби не він, було б мені в чужому місті без даху над головою та ламаного крейцера в кишені зовсім непереливки»* [11, с. 110]. Літературно-художній антропонім Шацький міг би бути відтопонімного походження (поселення Шацьк Волинської області), але єврей Шацький до слов'янських територій ніякого стосунку не мав. Тому, очевидно, прізвище утворилося від спадкового єврейського прізвиська-аббревіатури Шац, що означає 'посланець громади', 'праведний священник'. Носії такого прізвища були шанованими людьми в суспільстві.

Долі головних герої тісно переплітаються як із кримінальним світом, так і чиновниками різного штибу. Привертає увагу суворий поліцейський Марек Віхура. Сорокарічного *«кримінального комісара Марека Віхуру вирізняв не загрозливий зріст, а найперше колір обличчя»* [10, с. 154]. *«Червоний колір обличчя чоловік мав від природи, щось сталося із судинами, кров постійно приливала до лиця»* [10, с. 155]. Персонаж був високим, кремезним, міцним, за що подумки Кошовий називає його людиною-горою, ведмедем (*«Високий зріст, широкі плечі й міцна постава робили його подобою дбайливо обтесаної кам'яної брили»*) [14, с. 54]). Ймовірно, прізвище комісара походить від апелювання *вихор* (*«сильний поривчастий вітер, швидкий перебіг подій»*) [3, с. 160]). Віхура вмів швидко розкручувати кримінальні справи (*«Вважалося: щойно за справу візьметься Віхура, вона неодмінно буде доведена до кінця»*) [12, с. 42]), також він *«нагадував розлюченого бугая, якого ніхто не ладен приборкати»* [10, с. 192]. Його прізвище розкриває його характер.

Протилежністю Віхурі є худорлявий керівник агентурної служби Кароль Лінда (*«Цей чоловік, подібний видовженим гострим лицем із жорсткими вусиками до щура, керував усією поліцейською агентурою»*) [13, с. 212]). Автор не дає нам підказки щодо розшифрування прізвища персонажа, а його ім'я в перекладі з давньонімецької означає 'чоловік'. За другою версією ім'я має давньогрецьке походження і означає 'сміливий'. Карл (Кароль) – сильна особистість, впливає на оточуючих, створює навколо ореол таємничості, *«не було місця, де б він не плів своє павутиння»*, тобто мав усюди агентів.

Журналіст Януш Навроцький має досить промовисте прізвище. Незалежний репортер, який *«вирізнявся агресивним стилем»*, вигдав Різника з Городоцької, тобто назвав душогуба різником, як би передбачуючи це (*«Щойно затримали підозрюваного, Навроцький почав трубитися на кожному розі, з кожної шпальти, кожним написаним ним рядком про свій пророчий дар»*) [13, с. 57]). Літературно-художній антропонім Навроцький утворився від дієслова *наврочити* – передбачити, прогнозувати.

Серед представників кримінального світу виділяються Густав Сілезький, Єжи Тима (права рука Сілезького), батяр Зенек Навотний, відомий крадій Любко Ціпа, волоцюга Павло Рибка, жебрак Фертик, кельнер кав'ярні «Під вошею» Цезар та інші.

Густав Сілезький – кримінальний король (*«Клим не мав сумніву – руки Сілезького напевне в крові. Хай тепер, піднісишся на вершини та здобувши авторитет у кримінальному світі, може дозволити собі доручати брудну роботу іншим»*) [12, с. 46]). Волею долі Кошовий познайомився з Густавом, не раз вони виручали один одного зі скрутного становища. Прізвище героя відтопонімного походження – Сілезія (край у Центральній Європі, що лежить у сучасній Польщі, Чехії та Німеччині, права на котрий довго були предметом суперечки між різними державами). Кошовий називає Густава крокодиллом, адже він легко міг справитися зі своєю жертвою. Іноді Климові приходилося виконувати наказ кримінальників.

Єжи Тима замінить Сілезького, *«стане для Кошового провідником на міське дно»*. Він, як каже Віхура, бандит, за яким плаче тюрма. Але дуже багато різних справ допомагав вирішувати саме Тима, не випадково він скаже комісарові Віхурі, що вони в одному човні. Літературно-художній антропонім Єжи Тима – поєднання двох імен. Польське ім'я Єжи відповідає українському імені Юрій. Тима – розмовний варіант імені

Тимофій, первісне значення імені – ‘богобоязливий’ [7, с. 360]. Тут відчитується іронія: головний бандит Львова і – богобоязливий.

У Гирі Краківського «*мов у кавалериста, ноги, від чого вусань не ходив, а мовби перекочувався колобком*» [14, с. 157]). На перший погляд прізвисько Гиря могло вказувати на зовнішність героя: товстий коротун, не йде, а котиться, виступає перевальцем. Але головною зброєю Гирі є кулі, якими він наносить удари («...враз коротун знову змахнув правицею, і вона (куля) вилетіла з широкого рукава, гарматним ядром врізавшись у живіт унтера» [14, с. 165].) Краківський – імовірно, прізвисько, як бачимо, теж топонімного походження.

За зовнішнім виглядом отримує прізвисько Кшись Пляма («*На нього дивився молодий, років двадцяти батяр, праву половину лиця якого потворила родима пляма. ...Я – Кшись Пляма, і мене всі знають. Ну звісно, як же ще такого прозвати...*» [16, с. 69].

Луку Різника називали Божою людиною, бо був він несповна розуму. Клим під час розмови скаже: «*Отож. Апостол, святий Лука*» [13, с. 47]. Відчитується натяк на невинність, тим більше, що ім'я Лука в перекладі з грецької має значення ‘світло’ [7, с. 199]. Реальне «*прізвисько затриманого дивним чином збіглося з прізвиськом, яким газети нарекли божевільного вбивцю*» [13, с. 31]. «*Різник таки виявився справжнім Різником*» [13, с. 57]. Насправді справжнім різником (вбивцею) був Альберт Мазур.

Русофіл Ярослав Навотний доносить на людей, убиває, щоб тільки прислужитися («*Мої послуги можуть бути потрібні російській владі на всіх рівнях!*» [14, с. 113]). Тому прізвисько розкриває характер героя, його вчинки. Вважаємо, що назва Навотний походить від зневажливого наволоч – ‘нікчемна, підла людина; негідник’ [3, с. 705]. Професор Л. Белей писав: «...письменники дозволяють собі нехтувати канонами реальної антропонімії і можуть ставити у пряму залежність вибір того чи іншого іменування персонажа до особливостей його характеру» [2, с. 76].

В етнічно строкатому Львові проживали люди різних національностей, тому антропоніми належать до різних антропосистем. Імена Адам, Агнешка, Данута, Зося, Малгожата, Ружена, Людвіг, Томаш, Рафал, Юліуш, Януш зараховуємо до польських. Серед польських прізвиськ найбільший відсоток становлять найменування на -ський: Лінецький, Яблонський, Ольшанський, Навроцький, Микульська, Пілунська, Понятовський, Вишневський, Моравський та ін. Є багато імен євреїв: Естер, Ида, Рива, Шмуль, Іцхак, Яків,

До російської антропосистеми зараховуємо найменування російських офіцерів: Антон Платов, Павло Павлович Зубов, ротмістр Жаров та ін.

Серед розмовних імен львів'ян-українців виділяються: Антось, Геник, Зенек, Місько, Анна, Крися, Ольга, Юстя (Юстина).

Прізвиська і прізвиська персонажів також характерні для галицьких найменувань: Дана Лилик (кажан [9, с. 338], Людвіг Варга (губа [3, с. 112]), Оксана Антонів, Олесь Косацький, Павло Арсенич, Гнат Буряк, Карпо Семчишин, Антон Моргун, Остап Найда та ін. «Народнорозмовні варіанти антропонімів, у структурі яких наявні діалектні риси, які не є специфічними для якогось одного наріччя або діалекту, також виступають дуже поширеним засобом стилістичної ідентифікації персонажів-українців» [2, с. 22].

Літературно-художній антропонім *Бульбаиш* походить від діалектного апелювання бульба – ‘картопля’ [3, с. 101]. Отримав його герой за зовнішнім виглядом («*Прізвисьце цього цербера з Личаківської цілком відповідало зовнішності, насамперед виразному бульбастому носові. Звали двірника Гнат Бульбаиш*» [10, с. 142]).

Жебрак-віршоман, що накликавав війну, *Фертик* «*віддукувався на прізвисько Фертик*». Фертик – ‘готово, кінець, закінчено’ [5, с. 398], ‘кінець, закінчення чого-небудь’, яке могло бути улюбленим, часто повторюваним словом мовця; утворитися від *ферт*, що означає ‘франт, штрамак, чепурун’ [4, с. 135] («*Фертик зміряв Кошового поглядом, ніби побачив перед собою щойно оспівану вошу*» [11, с. 123]). ‘Самовдоволенна, розв’язна людина; франт, джигун, жевжик’ [3, с. 1533]. «*Ним рухало дивне, непереборне бажання нагидити чепурному поважному панству*» [11, с. 158]. Пихатість – одна з рис характеру Фертика.

Назву *Дзідзьо* герой отримав або за зовнішнім виглядом, або за віком («*Лисий тицьнув пальцем із обкусаним нігтем собі в груди. – Я Дзідзьо. Тут мене знає вишь товариство*» [11, с. 142]). *Дзідзьо* – ‘те саме, що дідко’ [1, с. 127]. Дідом могли називати і молоду людину, але із сивиною чи лисиною, або того, хто мав якийсь досвід.

Жебрак Павло Рибка дуже часто вживає слово «рибка», але прізвисько отримує від свого справжнього прізвиська («*Насправді його звали Павло Окуневський. За це, а не за час від часу вживане слово «рибка» він дістав своє прізвисько*» [11, с. 198]). Маємо гарне поєднання імені та прізвиська: Павло (‘малий’ [7, с. 278]) і рибка (маленька риба). Автор навіть вводить героя у водне середовище: пірнає в найближчий провулок, вириває, випливає.

Літературно-художній антропонім Німий Томко несе інформаційний заряд («*Кілька разів чув про Німого Томка, найбільш довірену з усіх осіб львівського дна – йому доручали тільки великі таємниці, бо нічого не міг говорити від народження, так само був неписьменним й, звісно, не вмів читати. Навіть поповишись, Німий Томко все одно не зміг би нічого виказати, хай би там як поліція не билася з ним. Все, у що був утаємничений, помирало в ньому для всіх назавжди*» [15, с. 209]). Від природи людина була німою, тому ніякі таємниці розкрити не могла.

Нотар Степан Штефко «з колегами створив невеличку юридичну фірму, котра захищала в австрійських судах інтереси передусім українців, чи, як їх тут називали, русинів» [12, с. 16]. Літературно-художній антропонім Степан Штефко складається з літературного імені та місцевого розмовного варіанта цього ж імені, що в перекладі з грецької означає ‘вінок’ [7, с. 348].

Прізвище Захара Ладного відповідає його зовнішньому вигляду («*Загалом... в стрільцєві вгадувалася сила... Справді ладний, цілком відповідає прізвищу. Міцно збитий, не худий – жиливий, вилицюватий, він нагадував чи то накручену пружину, яка розпрямиться в будь-який момент, чи, швидше, сторожового собаку...*» [15, с. 55]). Ладний – ‘гарний, красивий, діловитий’ [3, с. 603].

Василь Громнишин завжди активний, рішучий, його поява супроводжується шумом, гримотами («*Хоч від Громнишина завжди було більше шуму, ніж реальної користі, він усе ж був не стихією, якою здавався всякому, хто бачив його вперше, а досить тверезим стратегом і тактиком. ...пан Василь вважав себе творцем великої політики...*» [15, с. 115]). Гримоти – ‘пора, коли блискає і гримить’ [1, с. 107]. Авторське поєднання імені Василь (‘царський’, ‘царственный’ [7, с. 60]) та прізвища Громнишин (грим, громити, гриміти) досить вдало характеризує постійно неспокійного героя.

Російський агент має прізвисько Баламут («*Вважайте, той чоловік, Баламут, як я охрестив його, стріляв у Ладного*» [15, с. 233]). Баламут – ‘той, хто сіє неспокій серед людей, підбурює на якісь учинки; бунтівник’ [3, с. 57]. Баламут виявився ворожим агентом, він присвоїв ім’я вбитого Романа Гірняка.

Прізвище з Івана Повха походить від ‘діалектної назви гризуна повх, яка в різних говірках має дещо інше значення, як пільх, хом’як, вовчок, кріт, польовий шур, польова миша’ [9, с. 457], ‘кріт’ [1, с. 412]. («*Повх білявий, такий, молодий зовсім, недавно ще студентом якусь науку гриз. Хімію чи що...*» [16, с. 157]).

Досліджені літературно-художні антропоніми є своєрідним антропонімічним фоном, який «відзначається детальністю, кількісним, структурним багатством, що проявляється часто не тільки у відтворенні типових загальнонаціональних рис української антропонімії, але й регіональних особливостей» [2, с. 21].

В уста львів’ян автор укладає своєрідний галицький діалект, насичений як місцевими говірками, так і словами іншомовного походження, жаргонізмами, які використовували батяри – представники львівської міської субкультури, авантюристи, гульвіси. У романах львівського циклу багато героїв, що представляють кримінальний світ. Саме тут вони й називали одне одного батярами, кумпелями. Батяр – ‘розпусний, легковажний чоловік’ [3, с. 64], ‘гультяй’, ‘волоцюга’ [4, с. 90]; ‘кумпель – старольвівське слово, котре означає ‘товариш’, ‘колега’, в німецькому оригіналі – ‘шахтар’ [6], ‘товариш’, ‘дружок’ [4, с. 105].

Кошовий мав властивість називати незнайомих людей за якимись прикметними ознаками: Окуляри (чоловік в окулярах), Бородавка («*чоловік із м’ясистою бородавкою на щоці*» [16]), Заяча Губа, Довгоносик, Вусань [11], Пані («*Так Клим назвав свою вчорашню знайому. Тобто так вона дозволила звертатися до себе*» [13, с. 194]). Тому знаходимо: озвався Окуляри, прогудів Бородавка, Заяча губа замахнувся.

Серед жіночих образів, крім Магди Богданович, особливо виділяється Естер – дружина Йозефа Шацького. Вона має давньоєврейське ім’я, запозичене з перської мови, що означає ‘зірка’, ‘дороговказ’ [7, с. 118]. Доантропонічне значення імені неабияк характеризує героїню. Як Шацький, так і Кошовий, не один раз цінували її мудрі пропозиції, поради. Вона, як зірка, вела, світила, допомагала розкручувати неймовірні історії. «*Маєте мудру жінку, Шацький*», – не раз буде говорити Клим.

Акторка Барбара Райська – наречена Кліма Кошового. Вона не любила повного імені, тому всі називали її Басею. Райська – акторський псевдонім. Справжнє прізвище героїні – Барбара Равлик. «*У театральних колах звучить – Райська*», – гордо констатувала Бася. Не личило артистці мати прізвище Равлик.

Агнешка (Агнеля) Радомська «мала здатність обертати життя навколо себе, лишатися в центрі уваги», «йдучи до чергової мети, не зупинялася ні перед чим». Вона – спадкоємиця мільйонів, тому радувалася (Радомська) життю, брала від нього все, що хотіла. Промовистим є літературно-худож-

ній антропонім Леон Радомський. Тут закладена інформація і в імені, і в прізвищі, що й підтверджує текст: «*Радомський же, навпаки, міг стати зразковим прикладом людини з сильною волею, яку не беруть ані недуги, ані кулі, ані природні катаклізми*» [12, с. 199]; «*Він людина ділова, звик відразу брати бика за роги*» [12, с. 198]. Не випадково автор наділив його іменем Леон, тобто лев.

Промовистим є прізвище Уляни Поклонської. Уляна залежала від Навотного, він був її «єдиним благодійником, а вона догоджала, як могла», тобто кланялася, віддячувала. «Виняткова роль, яка відводиться інформаційно-оцінним літературно-художнім антропонімам як засобу моральної характеристики персонажів, зумовлена дуже широкими конотативними їх можливостями. Функціонування інформаційно-оцінних літературно-художніх антропонімів є фактом художньої іменотворчості автора...» [2, с. 90]. Більшість із перерахованих літературно-художніх антропонімів є популярними і поширеними на певних теренах Галичини та України.

Висновки. Як бачимо, літературно-художні антропоніми є важливим елементом художнього твору. Разом з іншими мовними засобами вони реалізують авторську концепцію світобачення, сприяють побудові художнього образу. У ретророманах львівського циклу Андрія Кокотюхи функціонують літературно-художні антропоніми, що несуть різну інформацію про героїв, мають неабиякий характеристичний потенціал, найрізноманітніші смислові та емоційні наповнення, супроводжуються конотаціями та різними асоціаціями. Усі літературно-художні антропоніми відіграють важливу роль у розгортанні сюжету, працюють на мету, завдання, ідею роману. Вони постають важливою складовою частиною архітекtonіки художнього тексту і відображають творче мислення письменника, багатство його мови, особливості стилю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок. А–Я. Вид. 2-ге переробл., випр. і доп. Луцьк, 2016. XXIV+648 с.
2. Белей Л.О. Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX–XX ст. Ужгород : Патент, 1995. 120 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Лесюк М.П. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). Наукове видання. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2008. 328 с.
5. Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки с. Сокирниця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 426 с.
6. Словник галицького діалекту. Спадщина предків. URL: spadok.org.ua
7. Трійняк І.І. Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.
8. Філоненко С. Місія здійсненна: популярна література у дзеркалі критики. Літературно-критичні статті. Мелітополь : «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2017. 183 с.
9. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник / наук. ред. член-кор. НАН України В.В. Німчук. Львів : Світ, 2005. 704 + XLVIII с.

ДЖЕРЕЛА

10. Кокотюха А.А. Адвокат із Личаківської: роман ; худож.-оформлювач Л.П. Вировець. Харків : Фоліо, 2019. 289 с. (Ретророман).
11. Кокотюха А.А. Привид із Валової: роман ; худож.-оформлювач Л.П. Вировець. Харків : Фоліо, 2017. 283 с.
12. Кокотюха А.А. Автомобіль із Пекарської: роман ; худож.-оформлювач Л.П. Вировець. Харків : Фоліо, 2018. 283 с.
13. Кокотюха А.А. Різник із Городоцької: роман ; худож.-оформлювач Л.П. Вировець. Харків : Фоліо, 2018. 250 с.
14. Кокотюха А.А. Коханка з площі Ринок: роман ; худож.-оформлювач О.А. Гугалова. Харків : Фоліо, 2018. 282 с.
15. Кокотюха А.А. Втікач із Бригідок: роман ; худож.-оформлювач В.М. Карасик. Харків : Фоліо, 2017. 283 с.
16. Кокотюха А.А. Офіцер із Стрийського парку: роман ; худож.-оформлювач В.М. Карасик. Харків : Фоліо, 2017. 283 с.
17. Кокотюха А.А. Голова з площі Пігаль: роман ; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків : Фоліо, 2020. 314 с.